

*De waarheid en
de eeuwige rust*

Jan Bauwens - Serskamp - 4 oktober 2021

We bevinden ons ergens in het begin van de voorgaande eeuw en op het erf van de familie Eyckman is het heel bedrijvig geweest vandaag: de familie ontvangt bezoek van Z.E.H. pastoor en er werd niet gekeken naar een frank bij het in huis halen van spijs en drank maar het is nu eenmaal niet elke dag feest. Als de bijzondere gelegenheid ten einde loopt, als alle buiken goed gevuld zijn en mooie complimenten werden uitgedeeld door de Eerwaarde, is de zon al ondergegaan en ligt het erf in een duisternis gehuld en in een vreemde stilte: de hond werd voor de gelegenheid opgesloten in een verre koestal opdat zijn geblaf de visite

niet zou verstoren en de voor een keer proper opgekuiste boerderij heeft het aanblik van een grote kerststal met het helle licht dat nog gul achter de vensterraampjes brandt op de plek die nu bijna veranderde in een heilig oord. Gelijk een prentbriefkaart ligt daar in de donkerte het huis van boer Eyckman, zijn vrouw Laura en hun drie kinderen van wie de oudste, Emily, vorig jaar haar plechtige communie heeft gedaan, als nu de voordeur openzwaait en de herder van het dorp naar buiten komt, badend nog in vrolijk gepraat met de heer des huizes en zijn vrouw. Zij doen hem uitgeleide en omdat het al zo laat is en al donker, krijgt Emily de

opdracht om de bezoeker nog een eind weegs te begeleiden tot op de steenweg naar het dorp.

De tijd kent geen mededogen, de minuten verstrijken en ook de uren, de dagen en de jaren. Het moedige kind Emily is nu een oude vrouw en zij resideert sinds jaar en dag in Sint-Vincentius, een instelling voor de verpleging van een bijzondere categorie van zieken, ondergebracht in een reusachtig fort in de hoofdstad. Emily is een van de honderdvijftig patiënten die de zorg genieten van de zusters wiens plaats de jongste tijd wordt ingenomen door steeds meer leken die psychiatrische

verpleegkunde hebben gestudeerd. Zij kennen Emily als een kalme en brave vrouw die zich ledig houdt met het maken van handwerkjes welke samen met de andere vruchten van de arbeid der bewoners - gevlochten mandjes en allerlei andere kleinoden - jaarlijks geveild worden op de feestdag van de patroonheilige van de kliniek. De ouders van Emily zijn intussen overleden, haar broertjes kwamen heel jong om bij een jammerlijk ongeluk en zij heeft geen familie meer. Wel krijgt zij nu en dan nog het bezoek van Rosalie, een schoolvriendin van toentertijd die altijd erg op haar gesteld was.

Uiteraard is ook Rosalie intussen een oude vrouw en haar bezoeken

worden zeldzamer vanwege problemen met de verplaatsing. Het toeval wil dat ik haar op een dag heb ontmoet op de trein.

Ik was een solliciterende jongeman op weg naar de stad en had toen zij de wagon beklommen had, mijn plaatsje aan haar afgestaan en toen bij de volgende halte het leeuwendeel van de massa van het werkvolk de trein verlaten had, kwamen wij tegenover elkaar te zitten en begon zij een gesprek.

In feite was het een monoloog, het was het verhaal van iemand dat een leven lang gewacht had om verteld te worden en dat de bezitter ervan tot

spreken dwong, nu het nog kon, omdat de tijd genadeloos is en de waarheid koste wat het kost gezegd wil worden. Ik ga niet in op de details, ik schets het zo bondig als het maar enigszins kan, omdat het al te pijnlijk is.

Zij vertelde mij dat zij een vriendin had, Emily genaamd, zij zat naast haar op de bank op school en op een dag was voor de eerste keer in jaren de zitplaats naast haar leeg. Er werd niets over gezegd. Daags nadien was haar vriendin terug maar zij was veranderd, zo had zij vastgesteld. Zij sprak bijna niet meer en het duurde nog een lange tijd vooraleer zij haar het verhaal deed over het bezoek aan

huis van de dorpspastoor die zij daarna moest begeleiden naar de pastorie in wat het begin was van een bange nacht die haar verdere toekomst zou bezegelen.

Kort nadat Emily haar verhaal gedaan had, deed zij het op aanraden van Rosalie een tweede keer en dit keer aan haar eigen moeder, die echter met ongeloof reageerde. De beide ouders gingen met hun kind naar meneer dokter en die stelde een diagnose welke internering vereiste om de genezing te bespoedigen: Emily had wanen, zo werd over haar gefluisterd. Dat kon gevaarlijk zijn en zij zou nooit meer vrij komen.

Toen ik daar op de trein moest toezien hoe de oude vrouw een traan wegpinkte, besloot ik om haar alsnog om een verklaring te verzoeken:

- Wanen, zo drong ik er bij haar op aan: wat voor wanen had zij dan wel?

- Zij had helemaal geen wanen, zo antwoordde het besje en ik wist dat zij de waarheid sprak want zij maakte zich nu ook echt kwaad: men noemde het alleen zo!

Zij keek naar buiten, we naderden een station, de trein hield halt, zij wachtte tot hij weer vertrok zodat haar woorden gedempt werden door het lawaai van de lokomotief en zij alleen nog door mij gehoord konden

worden:

- Zij had aan haar ouders verteld wat er met haar gebeurd was, die avond, en de grote mensen oordeelden dat haar relaas wel moest verzonnen zijn. Ik weet zeker dat haar moeder haar geloofde maar...

Weer pinkte zij een traan weg.

- Die durfde niets in te brengen tegen...

- De officiële versie?

Ze keek mij weer aan:

- Zo ging het er toentertijd aan toe en als je het mij vraagt is er sindsdien nog niets veranderd.

Nu slaakte zij een diepe zucht. Het was eruit. Bij de volgende halte verliet zij de trein en zij vergat niet

mij nog te bedanken voor het vriendelijke gebaar. En ook om haar verhaal te hebben willen aanhoren. Ik hielp haar het trapje af en toen zij wuifde, zegde zij nog iets maar haar woorden waren onverstaaanbaar vanwege het lawaai.

Intussen ben ik zelf

een oude man, Rosalie's verhaal dat dateert van meer dan een halve eeuw geleden, schijnt mij nu helemaal niet meer zo uitzonderlijk toe en toen ik Primo Lévi las, ontdekte ik dat wat ikzelf altijd al had vermoed, ook klopte: het ging niet zozeer om wat de pastoor het kind al dan niet had aangedaan, ook al ging het wellicht

om een bijzonder wrede misdaad: ook bij Rosalie, zo had ik kunnen vaststellen, lag de klemtoon veeleer op het feit dat het kind door haar eigen ouders niet geloofd werd. Hun beider angst om het gezag tegen te spreken was kennelijk gigantisch aangezien zij bereid waren om mee te liegen en het geluk van hun dochtertje op te offeren terwille van de goede naam van misdadigers.

Primo Lévi noemde de gruwel van de concentratiekampen verschrikkelijk maar achtte de onverschilligheid nog erger: mensen die de andere kant op kijken alsof er geen vuiltje aan de lucht was; mensen die beamen dat de schuld

voor de misdaad bij het slachtoffer ligt. En ook hier moeten de juiste accenten worden gelegd want niet het laffe veinzen van ongeloof verdient de aandacht doch het leed van een kind dat twee springlevende ouders heeft wiens ongeloof echter in één klap van haar een wees maken.

Hetzelfde thema vormt de kern van een verhaal uit 1782 van de grote dichter Johann Wolfgang von Goethe dat zo bekend werd omdat het drieëndertig jaar later werd op toon gezet door de nog jonge componist Franz Schubert: *Erlkönig*, een ballade waarmee hij de eerste prijs won van een compositiewedstrijd.

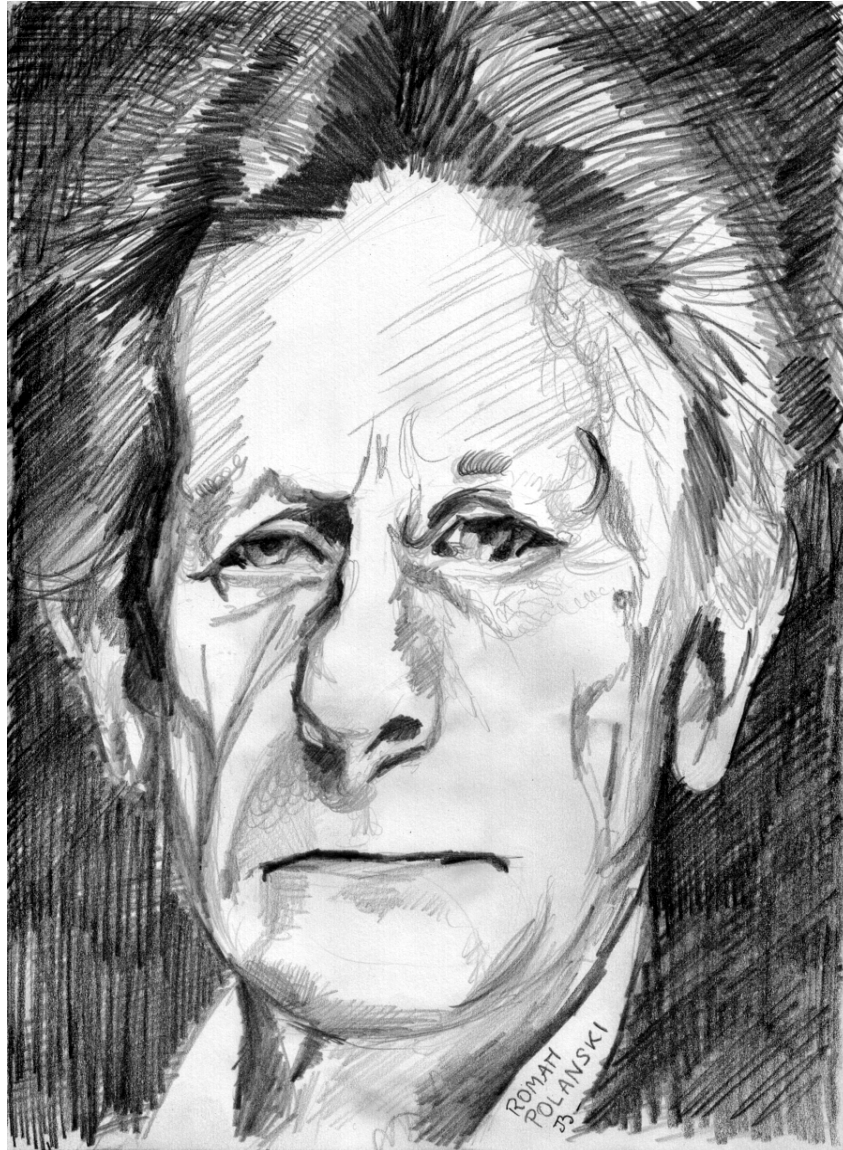
Wie rijdt er zo laat door nacht en ontij? Het is een vader te paard die zijn zieke kind wegbrengt. Het kind wordt aangevallen door de elfenkoning die de dood verbeeldt en het kind roept om hulp, doch de vader maant het kind tot stilte aan: de elfenkoning bestaat helemaal niet, zo tracht hij zijn kind te troosten: wat gij meent te zien, zijn slechts nevelslierten! Maar de angst van het kind neemt alleen maar toe en het herhaalt zijn roep om hulp, die telkens weer op onbegrip stuit. Wanneer de vader met het kind ter plekke komt, ligt het dood in zijn armen.

Met *Rosemary's baby* vertelt Ira Levin in 1967 hetzelfde horrorverhaal dat vooral bekend werd via de verfilming (het jaar

daarop) door Roman Polański: een vrouw wordt in haar droom door een demon verkracht en zij wordt echt zwanger maar dan van de duivel. De suspense zit hem in het feit dat niemand haar gelooft maar met die absolute eenzaamheid wordt tenslotte de lezer behept wanneer uiteindelijk ook zijzelf zich overgeeft aan de leugen door de satan te aanvaarden als haar eigen kind. Horror van de bovenste plank maar de werkelijkheid moet uiteraard nog onvergelijkbaar veel pijnlijker zijn: terwijl de fictie loutert, ketenen de feiten ons zoals onze schepper Prometheus aan de rotsen vast ten prooi aan het tergend alziend oog.

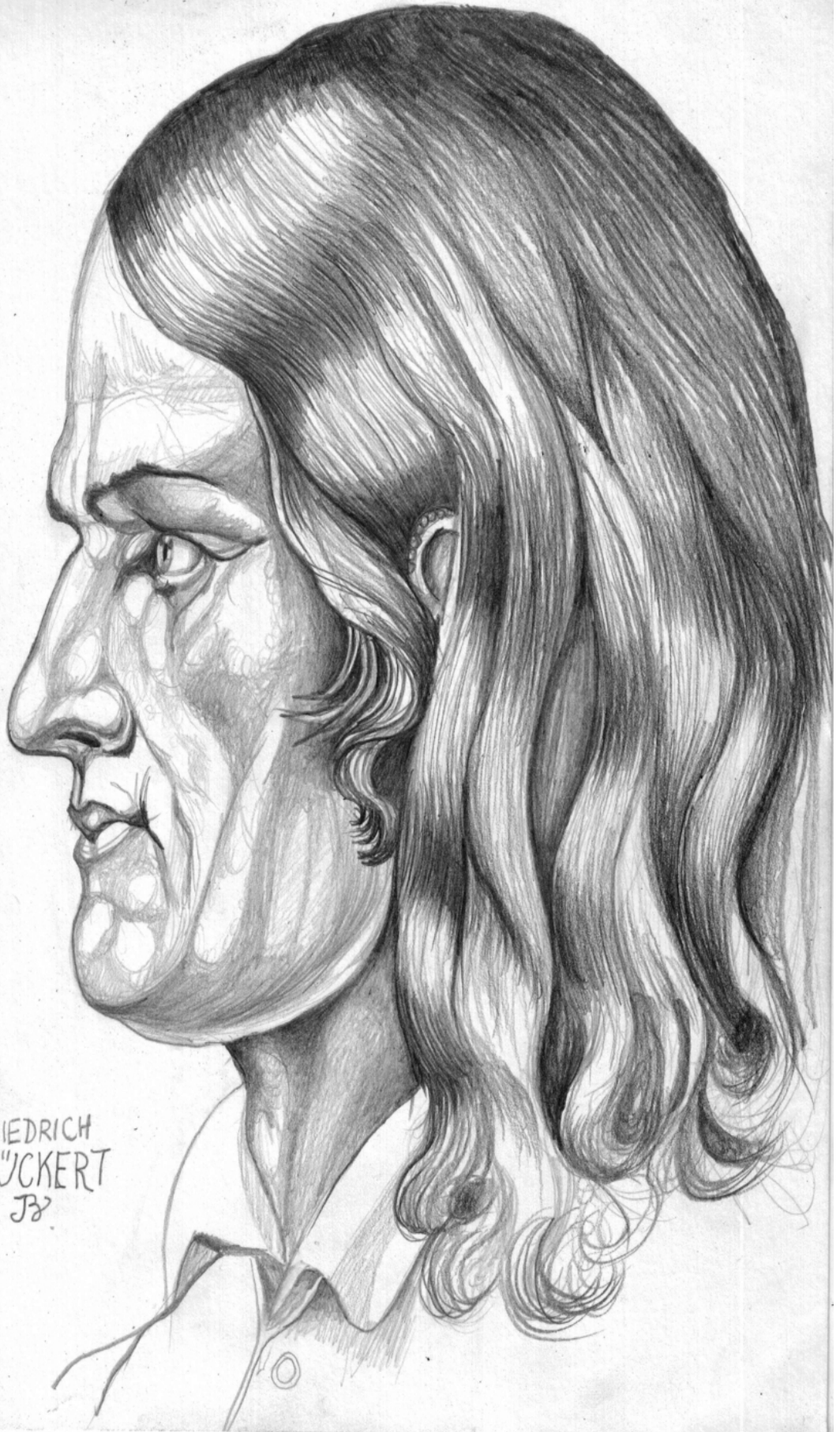

De horror van de bovenste plank is te danken aan de intrede van de chaos in gevolge het verwisselen van de waarheid met de leugen: de waarheid wordt gekend door een getuige maar alle betrokkenen verwerpen het getuigenis omdat zij

de leugen verkiezen en de getuige wordt omgebracht, doch uit zijn lijk verrijst de waarheid als een licht dat in de nacht schijnt, een nimmer aflatende kwelling, precies zoals in het gedicht van Friedrich Ruckert (1788-1866) uit zijn *Kindertotenlieder* (in *Lied und Leid*, verschenen in 1872) zoals op toon gezet door Gustav Mahler (1860-1911):

*Du bist ein Schatten am Tage
Und in der Nacht ein Licht;
Du lebst in meiner Klage
Und stirbst im Herzen nicht.*

Friedrich Rückert

FRIEDRICH
RÜCKERT
JB

In deze verzen betreft de waarheid de dood van een kind van de dichter en hij kan zich er niet van ontdoen omdat het zijn schat is, precies zoals de waarheid onze schat is omdat er buiten de waarheid niets kan bestaan. Tussen haakjes, het kind stierf zoals haar broertje aan een epidemie die de streek van Beieren trof in de winter van 1833-1834.

Dat men het niet-bestaan voor het bestaan aanziet, is horror omdat men dan ziende blind de dood omarmt. Dezen die de waarheid kennen, kunnen niet anders dan hem uit te spreken omdat de waarheid zijn getuigen tot spreken dwingt; worden

zij niet geloofd, dan offeren zij in een
ultieme poging daarvoor hun eigen
leven omdat wie de waarheid
meenemen in hun graf, de eeuwige
rust moeten ontberen.

Jan Bauwens, Serskamp, 4 oktober 2021